

להלן נאומו של ח"כ אורי אבנרי בוויכוח על "חוק יסוד: הממשלה" במושב המיוחד במישכן הכנסת החדש.

כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. בבואי להשתתף בדיון ראשון זה במישכן החדש של ה' כנסת, אוסיף את איחולי לבית הזה: שיעמוד על תילו דורות רבים, שיארח עוד בדורנו את ראשי הפרלמנטים של ארצות-ערב, שישמש מיבצר לשלום, לשיוון ולשותפות-אמת של כל אזרחי-ישראל. הייתי מוסיף דברי-ברכה, אילו היה זה באמת המעמד החגיגי שהעם ציפה לו. אולם, למרבה הצער, כבר הוכח היום, שמשנה מקום אינו משנה מזל. מיעוט הנוכחות, הכולט במיוחד באולם גדול זה, פוגע בכבוד הכנסת, ומטיל צל על הבניין החדש עוד לפני שעברה יממה ראשונה להפעלתו.

אין זכויות לאזרח, יש זכויות לממשלה

כבוד היושב ראש, הקימונו לדמוקרטיה הישראלית מישן של אבן, אך אל נשכח כי עדיין לא השכלנו להקים לה מישכן של עקרונות חקוקים.

הגאווה הממלאה את לבנו ביום זה היתה גדולה ומוצדקת שבעתיים אילו היה יום חנוכה כתיבתה הזוכה גם יום מתן חוקה למדינת ישראל. כי אז היה יום זה יום היסטורי באמת, שיוזכר מדור לדור.

ואם לא עמדנו בהתייבות זו לחוק חוקה שלמה למדינת ישראל, חבל שלא הקדשנו ישיבה היסטורית זו לפחות לחקיקת חוק יסוד: זכויות האזרח, ל-BIL OF RIGHTS ישראלי, מעשה ידי הכנסת עצמה.

תחת זאת, כבוד היושב ראש, אנו דנים היום בהצעה ממשלתית, המטילה חוקה בפעולת הממשלה. זהו חוקי-יסוד, אך אין זה צעד לקראת חקיקת חוקה אמיתית. להיפך, דווקא הצעת חוק זו מוכיחה שוב עד כמה חסרה חוקה למדינה.

כי בסעיפה הראשון קובעת הצעת החוק שהממשלה זכאית לעשות כל דבר שלא נאסר עליה בפירוש. הגדרה כללית וסתמית זו באה במקום ציון מפורש, חיובי ולו גם כללי ביותר, מה מותר לממשלה לעשות ומהו הגבול לסמכויותיה. גם במדינות בהן מבטיחה חוקה נוקשה את זכויות האזרח המשווריות, אין סעיף המקנה לממשלה חופש-פעולה עצום כזה. נאמר בפירוש מהו תחום סמכויות הממשלה. למשל, אותו מיסמך גדול ומפואר, החוקה של ארצות-הברית, אמנם אומר באורח כללי כי The executive power of the United States shall be vested in a President of the United States of America, אולם מיד לאחר מכן הוא מפרט את סמכויות הביצוע במפורש, נוסף על ההבטחה הקיצונית של חריות-היסוד של האזרח.

והנה, אצלנו, אין חוקה, אין אקט חוקתי ה' מפרט והמשריין את חריות-האזרח, אך יש רשות מבצעת עם סמכויות-ביצוע כמעט בלי-תרימוגבלות.

ניבחר העם או מזכירי המפלגות?

אין זה הליקוי היחיד בהצעת-חוק זו המונחת לפנינו. אנו מתנגדים בחריפות לפעיפי המשמעת הקואליציונית הכלולים בה. הם מבטיחים כי גם להבא תוקרנה הברעות גורליות עליפי

מקדומימכר בין הנהלות המפלגות, ולא על פי מצפוננו הריבוי של ניבחריהם.

בכלל, כבוד היושב ראש, צריכים פעם לקבוע מהו המוסד הריבוי במדינה — בית-הנבחרים או הפרציה של מזכירי המפלגות?

ואולי, אם רוצים ממשלה יעילה ומלוכדת, בצד כנסת יעילה וחזקה שאינה כפופה לממשלה — אדרבא, הציעו להקים בישראל מישטר נשיאותי, * ונדון בדבר. אם תיקדם לכך מישטר חוקה נוקשה, המבטיחה והמשריינת לחלוטין את זכויות האדם ואת מובנה הרשויות — ניתן את דעתנו על כך במוח פתוח.

סעיף הסודיות בהצעת-החוק — אין הדעת סובלתו. הממשלה כפופה לביקורת הציבור, ותפקיד העיתונות החופשית הוא להפנות אליה את זרקור הפירסומת.

ממשלה העוטפת את עצמה כמעטה הסודיות — מעבר לתחום הבטחוני הצר — ספק אם זכאית היא לאמון הציבור.

משהו פגום בממשלה הסכורה שהיא זקוקה לסודיות

אבנים בקרקעות עקרונות

כזאת, בכלל, אין שום דבר סודי לגבי הממשלה הנוכחית; הסוד היחיד הוא אם היא יודעת מה היא רוצה. לא נרחיב את הדיבור על שאר הליקויים. למשל, אין הוראה המחייבת את נשיא-המדינה לגשת מייד לכינון ממשלה, אחרי שהתפטרה קודמתה, ואחרי בחירות. לא נאמר כי הנשיא חייב, ולא כל שכן זכאי, לפזר את הכנסת, אם אין זו מסוגלת להקים ממשלה.

אכן, נראה כי הממשלה עצמה אינה בטוחה שזה חוק טוב, שהרי אחרת — איך להסביר מדוע חסר בחוקי-יסוד זה סעיף המחייב רוב מיוחד לשינויי-*

דרוש טראסט-מוחות לאומי

אולם, כבוד היושב ראש, עיקר ביקורתנו אינו מופנה אל מה שיש בהצעת החוק, אלא אל מה שאין בה.

* מישטר נשיאותי הוא זה הנהוג בארצות-הברית, שם נבחר הנשיא (המכהן כראש-ממשלה) בבחירות ישירות, ו' מרכיב את ממשלתו כראות עיניו. התקציב והחוקים זקוקים לאישור הפרלמנט, שאין בו משמעת סיעתית. ** בחוקי-יסוד מקובלים סעיפים הקובעים שאין לשנותם אלא ברוב גדול ומיוחד, כגון שני-שלישים.

אין בה מיבנה ממשלתי המבטיח מנהיגות של אמת.

שורת בארץ הרגשה מדאיגה שאין מנהיגות של ממש. העניינים מתנהלים מיום ליום, בכוח השיגרה. השרים עוסקים עד מעל הראש בניהול שוטף של משרדיהם, בהתמקדות המיינעת בין המפלגות.

יש למדינה מועצת מנהלים. אבל מנהיגות לאומית — אין.

לנגד עינינו עומדת ממשלה מסוג אחר לגמרי, ממשלה שתהיה בנויה מראש כך שרק חלק משריה יהיו עסוקים בעניינים שוטפים ומינהליים, ואילו במרכזה יעמוד קאבינט שחבריו יהיו משוחררים מדאגות ניהול.

השקענו מחשבה רבה בעיצוב מיבנה שיספק צורך זה. וזו הצעתנו המעשית, אותה נבקש לכלול בחוק:

בצד ראשי-הממשלה יכהנו ארבעה סגנים, מעין רבי-שרים, אשר יהוו יחד עימו קבינט מצומצם.

סגני-ראשי-ממשלה אלה לא יהיו מופקדים על משרדים מינהליים. לכל אחד מהם יהיה צחת מצומצמת להתחיות מדיניות, לתיכנון כולל ולביקורת על הביצוע.

כל סגן-ראשי-ממשלה יהיה אחראי לשטח מסוים, וממונה על השרים המינהליים הפועלים בשטח זה. הנחיותיו תחייבנה אותם.

מיבנה הממשלה הדרושה

למשל:

- סגן-ראשי-הממשלה לעניינים מדיניים יהיה ממונה על משרד-החוץ, שר-הבטחון ושר-המרחב;
- סגן-ראשי-הממשלה לעניינים כלכליים יהיה ממונה על שר-האוצר, שר-החקלאות, שר-העבודה, ושר-המס-חרוהתעשייה (אשר למשרדו יועברו ענייני הפיתוח, השיכון והתיירות, תוך ביטול שלושה משרדים אלה);
- סגן-ראשי-הממשלה לעניינים סוציאליים יהיה ממונה על שר-הביטוח-הלאומי-והסעד, שר-הבריאות ושר-החינוך.
- סגן-ראשי-הממשלה לעניינים פנימיים יהיה אחראי על שר-המשפטים, שר-התחבורה-והדואר, שר-הנוער-והספורט, ושר-הפנים (שבמשרדו יכללו ענייני המשטרה וה'דת).

אילו היתה קיימת ממשלה כזאת, לא היינו חוזים במחזה העגום של גיבוב מה שנקרא "תוכנית כלכלית חדשה".

צחת מקצועי מעולה היה מסוגל לעבד תוכנית-על רצינית, מגובשת ומפורטת: רבי-שר חוק היה מתאם את ה' ביצוע, תחת ההתרוצצות הממושכת של עסקני מפלגות ואידיאלוגים, ללא הכשרה כלכלית מקצועית, היוצרים קוקטיילים של סיסמות מנוגדות ומעשים סותרים.

שלום במרחב, שלום בוויאט-נאם

בשטח המדיני והמרחבי המצב עוד חמור הרבה יותר, אם כי פחות בולט בתודעת הציבור.

כאן לא נתגלו מזה שנים רבות עקבותיה של מחשבה חדשה, שקולה וארוכת-טווח.

לכן לא מורגש משקלנו המוסרי והמדיני בעציות הגדולות המסעירות את העולם, כמו למשל בעיית ויאט-נאם, המאיימת על שלום כדור-הארץ. והרי דווקא מדינתנו, מדינת קורבנות הנאצים, היתה צריכה להרים את קולה ולזוים פעולה עולמית!

אסיים את דברי בהשמיעי, כמעמד היסטורי זה, את הקריאה: שלום במרחב, שלום בעולם, שלום בוויאט-נאם.

בחזית יש לדלות-ארד חגיגות. אך משהו דאג לשבור את הרושם, ובנה מעליהן מעין אפיריון של בטון. זה מגמד את הדלתות והדורס את החזית סופית (מספרים שקדיש לזו אמר למנהל הטכס: "אולי תוכל לפוצץ את הגגון הזה בטעות?")

חוששני שאהיה כמו הילד הקטן באגדה אם אגיד שאני מתעב את יצירותיו של מארק שאגאל, באלם הכניסה. עם כל הכבוד, אני חושב שזה שמאלץ יהודי, בטעם גרוע, אבל זהו, כמובן, עניין של טעם.

נדהמתי כשראיתי לראשונה את אולם המליאה. מדוע? מפני שהאולם כולו מרוהט בצבע מתקתק מוצע, מעין ורוד-כתום. (מישהו אמר שזה מוכיר לו את צבע החניכיים המלאכותיים אצל רופא-שיניים.) מה לצבע זה ולחדר של אולם בו צריכים להתקבל חוקי ישראל והח' לטות של חיים ומות?

הקיר של דני קרוואן, מאחורי דוכן הנואם, מוצא חן בעיני מאוד. הוא לא ישעמם לעולם. אך חוששני שדחוקא כוחו עולל לגמד ולהעלים את היו"ר והנואם, תחת ההבלטם.

לעומת הקיר המאסיבי הזה, התיקרה היא של קלונוע, או של תיאטרון. היא זרה למהות המקום. הגיליוטינות התלויות ממנה לא יכרנו מקומן באלם של פרלמנט. התאורה מורכבת מנורות רבות התקועות בחורים בתיקרה, כמו בלובי של בית-מלון.

זהו אולם גדול. יש בו מעברים רחבים מאוד, שהושארו בכתנה כדי שאפשר יהיה להגדיל לעת מצוא את מיספר חברי הכנסת. אם יהיו נוכחים כל חברי הכנסת, ואם יהיה היצע גדוש קהל, תיתכן בו אחירה מתוחה, קשובה ורצינית. אך אם יהיו נוכחים פחות ממחצית חברי הבית, אי-אפשר יהיה למנוע באלם זה אחירה של שיעמום נורא. כי פשוט לא תיתכן בו אותה אינטימיות שהשתררה, לעיתים, באלם הקטן הקודם. במקומה תהיה אחירה של חוסר-חשיבות, חוסר-רצינות — של קליפה ריקה.

מסביב לאולם זה קיים הבניין הגדול, המפואר מאוד כחלקו בעל מאות החדרים, אולי-מיישיבות, חדרי-הקבלה המהודרים, אם לא יחול שינוי בכנסת, חוששני כי זה יהפוך לקאריקטורה של פרלמנט — בניין-ענק שיעבוד על ריק. והשינוי, כך אני מוכן עכשיו לומר בבטחון מוחלט, אחרי נסיון היום הראשון, לא יבוא מבפנים.

אורי אבנרי